

Változó kisebbség

Kárpát-medencei magyar fiatalok
A GeneZYs 2015 kutatás eredményei

Szerkesztette: Papp Z. Attila

Mathias Corvinus Collegium Tihanyi Alapítvány – MTA
Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézet
Budapest, 2017

Változó kisebbség.

Kárpát-medencei magyar fiatalok

A GeneZYs 2015 kutatás eredményei

Szerkesztette: Papp Z. Attila

Változó kisebbség
Kárpát-medencei magyar fiatalok
A GeneZYs 2015 kutatás eredményei

Felelős kiadó: Szalai Zoltán
Szerkesztő: Papp Z. Attila
Szakmai lektor: Bárdi Nándor, Bauer Béla
Kiadói szerkesztő: Falyuna Nóra
Borítóterv: Leslie2Long
Tördelés: Fancsek Krisztina
Nyomdai kivitelezés: GYER-MED Bt.

Kiadja a Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány
és a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont
Kisebbségkutató Intézet

Copyright ©2017 Mathias Corvinus Collegium – Tihanyi Alapítvány

ISBN 978-615-80718-3-3

Minden jog fenntartva, beleértve a sokszorosítás, a nyilvános előadás, a rádió-és
televízióadás jogát, az egyes fejezetekre is.

Budapest, 2017

TARTALOMJEGYZÉK

AJÁNLÁS	7
ELŐSZÓ	9
IFJÚSÁGKUTATÁSOK NEMZETKÖZI ÉS KÁRPÁT-MEDENCEI KONTEXTUSAI	
PAPP Z. ATTILA: Az ifjúságkutatás aktuális kérdései nemzetközi szintereken	13
BAUER BÉLA – NÉMETH ADÉL – SZABÓ ANDREA: A magyar ifjúságkutatás elmúlt félévszázadának meghatározó szereplői és pillanatai	29
SZÉKELY LEVENTE: Nagymintás ifjúságkutatások Magyarországon	69
ERCSEI KÁLMÁN: Ifjúságkutatás Romániában 1989-et követően	91
MORVAI TÜNDE: Szlovákiai ifjúságkutatások	133
SZERBHORVÁTH GYÖRGY: Ifjúságkutatások Szerbiában	151
CSEERNICKÓ ISTVÁN – HIREN-LÁSZLÓ KORNÉLIA: Ifjúságkutatások Ukrajnában és Kárpátalján	171
GENEZYS 2015 IFJÚSÁGKUTATÁS: ELSŐ EREDMÉNYEK	
PAPP Z. ATTILA – FERENC VIKTÓRIA – MÁRTON JÁNOS – MORVAI TÜNDE – SZERBHORVÁTH GYÖRGY – ZSIGMOND CSILLA: GeneZYs 2015. Külhoni magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Összefoglaló adatok	193
ZSIGMOND CSILLA: Ifjúság és politika. A határon túl	239
SÓLYOM ANDREA: Előítéletek rendszere a Magyarországgal szomszédos területeken élő magyar nemzetiségű 15–29 éves fiatalok körében	291

PAPP Z. ATTILA: Oktatási részvétel és továbbtanulási szándékok a Kárpát-medencei magyar fiatalok körében	341
CSATA ZSOMBOR: Helyzetkép a határon túli magyar fiatalok munkaerőpiaci és gazdasági helyzetéről	367
PÁRHUZAMOS KUTATÁSOK	
VERES VALÉR: A nemzeti identitás érzelmi megélése a társadalmi, szocializációs háttér kontextusában, a kolozsvári magyar egyetemi hallgatók körében	391
VERES VALÉR: A kolozsvári egyetemi hallgatók szakválasztási motivációi és munkavállalása nemzetiség és társadalmi háttér szerint	411
OROSS DÁNIEL – SZABÓ ANDREA: A magyar egyetemista fiatalok politikai részvételi mintázata	441
GALLAI SÁNDOR – JANIK SZABOLCS: Kárpát-medencei magyar fiatalok anyaországba irányuló migrációja	461
FERENC VIKTÓRIA: Novus Peregrinus. Külföldről haza?	497
A KÖTET SZERZŐI	521
CONTENTS	527
ABSTRACTS	529

CSEERNICSKÓ ISTVÁN – HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA

IFJÚSÁGKUTATÁSOK UKRAJNÁBAN ÉS KÁRPÁTALJÁN

Bevezetés

Írásunk két nagyobb részből áll.¹ Az elsőben röviden áttekintjük az ukrainai ifjúságkutatásokat, bemutatjuk főbb témaköreiket, illetve azokat a kutatóműhelyeket, amelyek ilyen jellegű vizsgálatokkal (is) foglalkoznak. A második részben Kárpátaljára, a Kárpátalja területén végzett, a kárpátaljai magyar fiatalokat érintő ifjúságkutatások bemutatására koncentrálunk.

Tanulmányunknak nem célja az említésre kerülő kutatások mintavételi eljárásainak, módszertanának, illetve eredményeinek és következtetéseinek részletes bemutatása és értelmezése, elemzése. Célunk az, hogy az olvasó tájékozódhasson arról, melyek az ukrainai és kárpátaljai ifjúságkutatás legfőbb témái, mely tudományos műhelyek foglalkoznak e kérdéssel, és az érdeklődők támpontokat kaphassanak ahhoz, hol keressék az ukrainai, kárpátaljai (magyar) ifjúsággal foglalkozó kutatásokról szóló elemzéseket, beszámolókat.

Az ukrainai ifjúságkutatás rövid szemléje

Az osztály nélküli kommunista társadalmat építő Szovjetunióhoz tartozó Ukrajnában a szociológia hosszú ideig tiltott tudomány volt. Sztálin halála után, a Nyikita Hruscsov, a Szovjetunió kommunista pártjának főtitkára nevével fémjelzett enyhülés idején a szovjet tervgazdálkodás igényeit kiszolgáló alkalmazott szociológiai kutatások indulhattak, amelyek elsősorban a munkaerő jellemzőit, a demográfiai folyamatokat követték nyomon. Az ideológiailag vezérelt kutatási projektek az osztály nélküli társadalom kialakulásával foglalkoztak, vagy éppen olyan, a kommunista propaganda hatásait vizsgáló kutatásokat végeztek, mint a Szovjet-Ukrajna nyugati területein 1961–1962-ben a lakosság vallásosságáról, az ateista nevelés hatásairól folytatott program volt (eredményeit nem publikálták). A helyzet Leonyid Brezsnyev pártfőtitkár idején sem változott jelentősen. Ilyen körülmények között a szociológiának sem szakmai műhelye, sem publikálási fóruma nem lehetett.

¹ Az első rész (a tanulmány 2. pontja) Cserniczkó István, a második (a 3. alfejezet) Hires-László Kornélia munkája. A bevezetés és összefoglalás közösen írott szöveg.

Nem meglepő, hogy a szovjet birodalmon belüli Ukrajnában az ifjúság helyzete sem képezte szociológiai kutatások tárgyát.²

Az 1991-ben, a Szovjetunió széthullását követően 25 éve függetlenné vált Ukrajnában az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia intézményi struktúráján belül³ működik a Szociológiai Intézet (ukránul: Інститут соціології НАН України, angolul: Institute of Sociology of National Academy of Sciences of Ukraine).⁴ Az 1990-ben létrejött akadémiai kutatóintézet hivatalos (ukrán, orosz és angol nyelvű) honlapján egyetlen olyan kutatás nyomaira sem sikerült rálelni, amelynek központi témája és tárgya az ukrainai ifjúság, az ukrainai fiatalok lettek volna. Az ifjúságkutatás a kutatóműhely kiemelt kutatási témái között sem szerepel, olyan osztálya sincs az intézetnek, amelynek fő profilja az ilyen irányú vizsgálatok folytatása volna. A kiemelt publikációkat, megjelentetett monográfiákat áttekintve sem bukkantunk ifjúsági témájú kutatásokra.

Szintén az ukrán tudományos akadémia intézeteként működik a M. V. Ptuha Demográfiai és Társadalmi Kutatások Intézete (ukránul: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи Національної академії наук України, angolul: M. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies of the National Academy of Sciences of Ukraine),⁵ amely Ukrajna lakosságának társadalmi folyamatait, a demográfiai trendeket vizsgálja, a népességszám alakulására vonatkozó előrejelzéseket készít, illetve a humán erőforrás állapotának felmérésére irányuló kutatásokat folytat. Ezek a témák nyilván érintik az ifjúságot, a fiatalokat is, ám az ifjúságkutatás nem tartozik a tudományos kutatóintézet kutatási irányjai közé. Az intézet által kiadott monográfiák, kötetek között vannak azonban olyanok, amelyek megemlítik az ifjúság kérdéseit. Ezen kötetek közé tartozik például *Az ifjúság és az ifjúságpolitika Ukrajnában: társadalmi-demográfiai aspektusok* című munka,⁶ valamint az *Ukrán fiatalok a külföldi államok munkaerőpiacán* címmel megjelent könyv.⁷

Mindkét kötet az ifjúság szociális támogatásának elősegítéséről és fejlődéséről szóló ukrainai törvény alapján határozza meg az „ifjúság” fogalmát.⁸ A jogszabály 1. cikkelye az „ifjúság, Ukrajna fiatal polgárai” terminust a következőképpen definiálja: „Ukrajna 14 és 35 év közötti állampolgárai”. Azaz: az ukrainai törvények a 14 és 35 év közöttieket tekintik az „ifjúság” csoportjába tartozónak. Hozzá kell azonban tennünk, hogy ez a meghatározás csupán egy 2004-es törvénymódosítás

² Horodjanenko 2002.

³ Az Ukrán Nemzeti Tudományos Akadémia intézményrendszeréről lásd: Cserniczkó–Fedinec 2016: 117–120.

⁴ W1.

⁵ W2.

⁶ Libanova 2010.

⁷ Majdanyik 2010.

⁸ Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (W3).

nyomán alakult így. Korábban, az eredetileg 1993-ban elfogadott ifjúságvédelmi törvényben a 14 és 28 év közötti korosztályt sorolták a „fiatalok” közé, ám az említett törvénymódosítás⁹ kitolta a korhatárokat.

Az ifjúság és az ifjúságpolitika Ukrajnában: társadalmi-demográfiai aspektusok című 248 oldalas, többszerzős monográfia az ukrán statisztikai hivatal demográfiai adatai, illetve a 15 és 34 év közötti korosztály körében 1800 fős reprezentatív mintán végzett kérdőíves kutatás adatai alapján elemzi a vizsgált korosztály demográfiai trendjeit, a fiatalok családhoz, családalapításhoz, gyermekvállaláshoz kapcsolódó értékrendjét, egészségi állapotát, káros szenvedélyeit, sportolási szokásait, a halálozási mutatókat, a képzettségi szintet, a gazdasági aktivitást, a migrációt és a migrációs hajlandóságot, majd előrejelzéseket és ajánlásokat fogalmaz meg az ifjúságpolitikai döntéshozók számára.¹⁰

Az alábbiakban a kötetben bemutatott legfőbb eredményeket foglaljuk össze röviden. A kutatók megállapítják, hogy a vizsgálat idején Ukrajnában a 14 és 35 év közötti fiatalok száma 13,6 millió fő; ám a demográfiai trendek elemzése alapján arra a következtetésre jutnak, hogy az ország lakossága fokozatosan öregedni fog az elkövetkező évtizedben. Ennek okai közé tartozik a csökkenő népszaporulat, illetve a fiatal generációra is jellemző magas halálozási ráta. A 14–35 évesek körében Ukrajnában például háromszor magasabb a halálozási arány, mint az Európai Unió tagállamaiban. Különösen a férfiak körében jellemzők a negatív tendenciák: az ukrainai fiatal férfiak halálozási mutatója háromszorosa a női kortársaikénak. A kötet szerzői kiemelik, hogy az alkoholmérgezés – mint a 14 és 35 év közötti fiatalok elhalálozási oka – Ukrajnában 16-szor gyakrabban fordul elő, mint az EU-s országok átlagában.

Az ukrainai fiatalok körében végzett kérdőíves felmérés eredményei szerint az ifjúság egyik legnagyobb problémája a lakáshelyzet megoldatlansága. A már házas fiatalok egyharmada az ifjú pár valamelyik tagjának szüleinél él. A többgenerációs család elsősorban a falusiakra jellemző, akik egyébként is korábban házasodnak, illetve korábban és több gyermeket vállalnak, mint a városban élők.¹¹

A városban élő fiatalok 35%-a, a faluban élőknek pedig a 45%-a úgy véli, hogy nagyon nehéz, szinte lehetetlen képzettségének és/vagy érdeklődésének megfelelő állást találnia. Az ukrainai munkaerőpiac jellemző tulajdonságára mutat rá az az adat, hogy a fiatalok fele elsősorban a szüleitől, rokonaitól vár segítséget abban, hogy munkát találjon, és mindössze a megkérdezettek 2%-a remél támogatást a foglalkoztatási központoktól, munkaközvetítőktől. A munkahellyel rendelkezők ötöde kiszolgáltatottnak érzi helyzetét, és úgy véli, hogy állása veszélyben van, bármikor az utcára kerülhet. Mindez azért is figyelemre méltó, mert a kutatás

⁹ Закон України Про внесення змін до статті 1 Закону України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (W4).

¹⁰ Libanova 2010.

¹¹ Libanova 2010.

családi értékekre vonatkozó részében az ukrainai fiatalok abszolút többsége olyan választ adott, hogy a családalapítás egyik leginkább meghatározó feltétele a biztos munkahely és a stabil jövedelem.

A 14–35 éves ukrainai fiatalok kétharmada fejezte ki migrációs hajlandóságát a kutatás során, ám a kutatók megjegyzik, hogy az országot valóban elhagyók között „csupán” 40% körüli a vizsgált korcsoportba tartozók aránya.¹² Érdekes adat, hogy a 2010-ben megkérdezett fiataloknak mindössze 3,5%-a tervezte azt, hogy végleg elhagyja Ukrajnát, az abszolút többség – a megfelelő végzettség, tapasztalat és anyagi javak megszerzését követően – a hazatérést tartja céljának. A Lembergi (Lvivi) Nemzeti Egyetem Oktatási, Kulturális és Diaszpórákutató Nemzetközi Intézete egyik kiemelt kutatási témájaként nevezi meg a hosszabb-rövidebb időre Ukrajnából külföldre távozók hazatérésének elősegítését, illetve reintegrációjuk támogatását.¹³ Ennek ellenére a kutatás során megkérdezett, külföldi munkavállalói tapasztalatokkal rendelkező ukrainai fiataloknak mindössze 7,8%-a mondta azt, hogy a hosszú távollét negatívan hatott családi kapcsolataira, 5,3% pedig egyenesen arról számolt be, hogy a huzamosabb külföldi élet jót tett a családi viszonyainak.

A másik említett kiadvány 176 oldalon át tárgyalja számos szempontból az ukrainai fiatalok külföldi munkavállalásának különböző vetületeit.¹⁴ A fiatalok (14–35 évesek) munkaerőpiaci migrációjára vonatkozó adatokat *Az első össznemzeti nagymintás felmérés a lakosság (háztartások) munkaiügyi migrációjáról*¹⁵ címmel 2008-ban lefolytatott országos vizsgálatból emelte át a szerző. Az országos kutatásról készített összefoglaló elemzés kötet formájában is megjelent.¹⁶

Nem része az akadémiai struktúrának a Társadalmi Kutatások Ukrán Intézete (ukránul: Український інститут соціальних досліджень, angolul: Ukrainian Institute of Social Research) nevet viselő, magát társadalmi szervezetként meghatározó kutatóműhely, ám számos szociológiai kutatási program kapcsolódik hozzá.¹⁷ A kutatóintézet az ifjúságkutatás területén is megkerülhetetlen Ukrajnában. Ez nem csak abban nyilvánul meg, hogy a hivatalos honlapon felsorolt nyolc fő kutatási irány közül a harmadik így szól: „a mai ukrán fiatalok problémái és nézetei (ezen belül a tanulóifjúság egészsége és viselkedése)”. A kutatóintézet ugyanis számos olyan nemzetközi kutatási program ukrainai partnere, amelyek az ifjúság különböző rétegeit (a gyerekeket, a serdülőkorúakat, a felsőoktatásban résztvevőket) célozzák meg. Az intézet részt vett például az UNICEF *Health behaviour*

¹² Libanova 2010.

¹³ Cserniczkó–Fedinec 2010: 121–122.

¹⁴ Majdanyik 2010.

¹⁵ A program eredeti ukrán címe: Перше загальнонаціональне вибіркове обстеження населення (домогосподарств) з питань трудової міграції.

¹⁶ Libanova–Poznyak 2010.

¹⁷ W5.

*in school-aged children – HBSC*¹⁸ című projektjeinek ukrain munkálataiban,¹⁹ a szintén az UNICEF égisze alatt lefolytatott *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs – ESPAD*²⁰ című program ukrain kutatásaiban stb.²¹

Az ESPAD legutóbbi, immár hatodik²² ukrain felmérésére 2015 őszén került sor 6674, 11–17 éves ukrain tanuló és diák megkérdezésével.²³ Az iskoláskorú fiatalok egészségére irányuló kutatási program (HBSC) ukrain adatfelvételére szintén 2015-ben került sor, az adatokat 2016 tavaszán mutatták be Ukrajnában.²⁴ A Társadalmi Kutatások Ukrán Intézete honlapján megtalálhatók e nemzetközi, összehasonlító jellegű kutatási programok összefoglalói mellett az ukrain országjelentések is.²⁵ A 11 és 17 év közötti gyerekek és fiatalok (a tanulói ifjúság) egészségi állapotát, életviteli szokásait az említett nemzetközi kutatási program keretében Ukrajnában 2002-ben 5267, 2006-ban 6535, 2010-ben 10.343, 2014-ben pedig 11.390 fős mintán mérték fel; a 2014-es adatfelvétel eredményeinek elemzése 156 oldalon külön kötet formájában is megjelent.²⁶

A Gorshenin Intézet (ukránul Інститут Горшеніна, angolul: Gorshenin Institute) is foglalkozik Ukrajnában ifjúságkutatással. Egy magát független nonprofit elemző- és kutatóközpontként számon tartó műhelyről van szó, amely Ukrajna és a világ társadalmi és politikai folyamatainak tanulmányozását tekinti céljának és feladatának.²⁷ A Gorshenin Intézet számunkra releváns kutatását 2011-ben végezte *Students – an Image of the Future* címmel négy, egykor a Szovjetunióhoz, illetve a szovjet blokkhoz tartozó állam (Ukrajna, Oroszország, Kazahsztán és Lengyelország) egyetemista, főiskolás hallgatói körében.²⁸ A kutatás során azonos szempontok szerint térképezték fel a négy ország jövőbeli értelmiségi rétegének saját államához, illetve nemzetéhez való viszonyát, a patriotizmus mértékét, az értékvilágot, a diákság aktuális problémáit, életminőségét, nyelvtudását stb. Az angol, ukrain és orosz nyelven közzétett összefoglaló jelentések pdf-ben elérhetők az intézet honlapján.²⁹

¹⁸ W6.

¹⁹ Ukránul: Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді.

²⁰ W7.

²¹ Ukránul: Європейське опитування учнівської молоді щодо вживання алкоголю та наркотичних речовин.

²² Ezt megelőzően 1995-ben, 1999-ben, 2003-ban, 2007-ben és 2011-ben került sor a vizsgálatra az országban.

²³ W8.

²⁴ W9.

²⁵ A HBSC 2014. évi ukrain országjelentésének anyaga például elérhető itt: W10. A 2016. évi leltölthető innen: W11. Az ESPAD 2015. évi kutatásának ukrain összefoglalója pedig itt érhető el: W12.

²⁶ Balakirjeva 2014: 5.

²⁷ W13.

²⁸ W14.

²⁹ Az angol nyelvű például itt: W15, az ukrain nyelvű pedig itt: W16.

A négy ország egyetemi hallgatói körében elvégzett összehasonlító vizsgálat adatai között figyelemre méltó, hogy miközben Kazahsztánban a diákok 68,2%-a, Oroszországban a 66,5%-a, Lengyelországban pedig a 61,9%-a büszke arra, hogy hazája polgára, Ukrajnában csupán 55,4% érez így. Az ellenpróba hasonló eredményeket hozott: a kazah egyetemistáknak 9,1%-a, a lengyeleknek 10,5%-a, az oroszoknak pedig 12,1%-a kifejezetten nem büszke állampolgárságára, Ukrajnában pedig valamivel több, mint 13,5% a hasonlóan vélekedők aránya.³⁰ Ezzel összefüggésben nem meglepő, hogy az ukrán egyetemi hallgatók körében a legmagasabb azoknak az aránya, akik szerint az ország politikai instabilitása az állam legfőbb problémája: miközben Ukrajnában a megkérdezettek nagyjából fele (51,3%) vélekedik így, Lengyelországban 48,1%, Kazahsztánban 32,1%, Oroszországban pedig csak 29,6%.³¹

Szintén a jövő ukrainai értelmiségét célozta meg *Az Ukrajna tanuló ifjúságának helyzete* című kutatás.³² A kérdőíves adatfelvételre 2008 decemberében került sor. A vizsgálat az ország egész területét felölelte, és összesen 5103 2., 3., 4. és 5. évfolyamos egyetemi és főiskolai (az ukrainai terminológia szerint III–IV. fokozatú felsőoktatási intézményben tanuló) hallgató töltötte ki a kérdőíveket. A kutatás eredményei nyilvánosak.³³ A kutatási program fő témakörei a következők voltak: az intézmény- és szakválasztás szempontjai, tanulmányi eredmények, tanulási nehézségek, a diákönkormányzatok munkájában való részvétel, nyelvtudás, számítógépes ismeretek, munkaerőpiaci várakozások, a külföldi tanulás lehetősége iránti érdeklődés és hajlandóság, migrációs szándékok, értékvilág, politikai érdeklődés és aktivitás, az intézményesülés, a társadalmi és politikai intézmények iránti bizalom mértéke, a szabadidő eltöltésének módzatai, az ifjúság problémái, egészségi állapot, a sport és testmozgás, káros szenvedélyek, élet- és lakáskörülmények.

Az ukrainai ifjúságkutatások közül kiemelkedik az Ukrajna Ifjúsági és Sport Minisztériuma³⁴ által megrendelt és a GfK Ukraine³⁵ által elvégzett, *Ukrajna ifjúsága – 2015*³⁶ című kutatás. A minisztérium honlapján ukrán³⁷ és angol³⁸ nyelven elérhető kutatási beszámoló szerint a vizsgálatot a 14 és 35 év közötti ukrán állampolgárok 2852 fős, reprezentatív mintáján végezték 2015. szeptember 18. és október 7. között. A kutatás fő témakörei az alábbiak voltak: társadalmi aktivitás, mobilitás és (e)migrációs szándékok, nemzeti-hazafias érzelmek, anyagi helyzet és pénzügyi kilátások, oktatás és képzés, munkavállalás és munkaerőpiaci helyzet,

³⁰ Tkacsenko–Csetvertuhina 2011: 4.

³¹ Tkacsenko–Csetvertuhina 2011: 5.

³² Ukránul: Становище студентської молоді України (W17).

³³ Regisztráció után az anyag elérhető itt: W18.

³⁴ Ukránul: Міністерство молоді та спорту України (W19).

³⁵ W20.

³⁶ Ukránul: Молодь України – 2015.

³⁷ W21.

³⁸ Volosevych és mtsai 2015a.

egészségi állapot és sportolási szokások, geopolitikai orientáció, az állami ifjúságpolitika főbb irányai.

Az ukrajnai fiatalok körében végzett vizsgálat rámutat arra, hogy a 2013 őszen kezdődött méltóság forradalma, valamint a Krím 2014 tavaszán történt orosz megszállása, továbbá az Ukrajna keleti végein 2014 áprilisa óta tartó „hibrid háború” jelentősen befolyásolja a társadalmi közhangulatot, illetve a nemzeti érzéseket. Utalunk arra, hogy a 2011-ben négy ország egyetemi hallgatói körében végzett kérdőíves vizsgálat során az ukrajnai fiatalok körében volt a legalacsonyabb az állampolgárságra büszkék, illetve a legmagasabb az amiatt szégyenkezők aránya. A 2015 őszen felvett adatok szerint a megkérdezett ukrajnai fiatalok 81%-a volt büszke ukrán állampolgárságára, és mindössze 8% nem volt erre büszke. A fegyveres konfliktus árnyékában figyelemreméltó adat, hogy az adatközlők 26%-a (a férfiak 34%, a nők 17%-a) kész fegyverrel a kezében megvédeni hazáját, 3% pedig már részese is volt (vagy most is részese) a fegyveres harcoknak. A hazafias érzések erősödésére utal az is, hogy a megkérdezettek 44%-a nem szeretné elhagyni Ukrajnát; 38% azt tervezi, hogy bizonyos időre külföldre megy tanulni és/vagy dolgozni, ám később visszatér szülőföldjére; 13% keresi a lehetőségeket arra, hogy távozzon az országból, 4% pedig a lehető leghamarabb elhagyja Ukrajnát. Az emigrációs hajlandóságot mutató fiatalok 58%-a azért szeretné elhagyni az országot, mert nem tartja megfelelőnek a munkalehetőségeket és életkörülményeket, 56% pedig úgy véli, hogy Ukrajnában nincs valódi demokrácia, hiányzik a jogállamiság.

A Krím megszállása, valamint a kelet-ukrajnai harcok kezdete óta az ukrajnai médiumokat uraló Oroszország elleni, illetve az oroszok és az orosz nyelvvel szembeni negatív propaganda ellenére az adatközlőknek csupán a 12%-a nem szeretne együtt élni az oroszokkal; ennél sokkal nagyobb a romák (54%), a homoszexuálisok (45%), a HIV-fertőzöttek/AIDS-esek (33%) elutasítása. Muzulmánokkal 19%, bevándorlókkal és külföldi vendégmunkásokkal 11%, zsidókkal 9%, az ország más területéről menekültekkel pedig 7% nem kíván együtt élni.³⁹

A kijevi oktatási tárca felkérésére 2016-ban is elvégeztek egy adatfelvételt az ukrajnai fiatalok körében. Az eredményekből összeállított kiadvány⁴⁰ szerint a vizsgálatot reprezentatív mintán végezték, ám az Oroszország által 2014 tavaszán annektált Krímen, illetve Luhanszk és Donyeck megye „ideiglenesen megszállt területein” (azaz a háborús zónában) nem folytatták le a vizsgálatot.

Az adatközlők – az ukrajnai ifjúságvédelmi törvény definíciójával összhangban – a 14 és 35 év közötti korosztályból kerültek ki. Összesen 1200 fiatal kérdeztek meg a kutatás során. A kutatás célja a fiatalok értékvilágának, életvezetési prioritásainak és az ezeket befolyásoló tényezőknek a vizsgálata volt.

A kutatás eredményei nem térnek el jelentősen a 2015-ben nyert adatoktól. Érdekes azonban, hogy a megkérdezett fiatalok 94,5%-a vallotta magát ukrán nem-

³⁹ Volosevych–Gerasymchuk–Kostiuchenko 2015a: 8, 2015b: 8.

⁴⁰ Dmytruk és mtsai 2016.

zetiségűnek, ami meglepően magas szám. Ugyanakkor mindössze a megkérdezett fiatalok 34,5%-a válaszolta azt a kérdezőbiztosoknak, hogy csak az ukrán nyelvet használja a mindennapokban, és csupán 46% beszél otthon, a családban kizárólag ukrán nyelven. Akad olyan ukrain elemző, aki ebből az adatból azt a következtetést vonta le, hogy a 2012-ben elfogadott ukrain nyelvtörvény⁴¹ „több ukránt semmisített meg, mint a háború”, ugyanis a fiatalok körében tömeges a nyelvcse-re: egyre többen használják az ifjúság körében az államnyelv helyett vagy mellett az orosz nyelvet.⁴² A még a Szovjet-Ukrainában elfogadott 1989-es nyelvtörvényt 2012-ben felváltó új jogszabály⁴³ – Ukrajna alkotmányával⁴⁴ összhangban – az ország egyetlen államnyelveként az ukránt határozza meg. A törvény 7. cikkely 2. része azonban felsorolja azt a 18 nyelvet, amelyek a hatálya alá tartoznak: orosz, belarusz, bolgár, örmény, gagauz, jiddis, krími tatár, moldáv, német, görög, lengyel, roma (cigány), román, szlovák, magyar, ruszin, karaim és krimcsak. Ezeket a nyelveket a törvény – a *Regionális vagy kisebbségi nyelvek európai kartájára* hivatkozva – „regionális vagy kisebbségi nyelvek”-ként határozza meg. Ezek – azokon a közigazgatási egységeken (megye, járás, település) belül, ahol az adott nyelvek anyanyelvi beszélőinek aránya eléri a 10%-ot – az államnyelv mellett hivatalos funkciókban is használhatók. Számos elemző úgy véli, hogy ez veszélyezteti az ukrán mint államnyelv pozícióit, és az egykori gyarmatosító és a mai ellenség nyelvét, az oroszot támogatja.⁴⁵

A két legnagyobb és a szociológiai kutatások területén legaktívabb ukrain szociológiai műhelynek a Razumkov Központot,⁴⁶ illetve a Politikai Kutatások Független Ukrán Intézetét⁴⁷ tekintik. A két kutatóintézet számos szociológiai kutatást végzett az elmúlt években és végez rendszeresen ma is, ám egyik sem foglalkozik specifikusan ifjúságkutatással, ifjúságkutatási projektekkel.

Ifjúságkutatás Kárpátalján

Amint az előző részben utaltunk rá, Kárpátalja mint szociológiai kutatási terep jelen van ugyan az ukrain szociológiában, ám kifejezetten a régió ifjúságára vonatkozó kutatásokról nem számolhatunk be. A kivételek közé tartozik az a program, amelyet

⁴¹ Закон України про засади державної мовної політики (W22).

⁴² Osznacs 2016.

⁴³ Закон України «Про засади державної мовної політики». Ukrajna törvénye az állami nyelvpolitika alapjairól. A törvény hivatalos ukrán nyelvű szövege: W23. A jogszabályt Beregszászi-Csernicskó-Ferenc 2014; Tóth-Csernicskó 2014 ismerteti.

⁴⁴ Конституція України (W24).

⁴⁵ Erről bővebben: Csernicskó 2016.

⁴⁶ Ukránul: Центр Разумкова, angolul: Razumkov Centre. Az intézet honlapja: W25.

⁴⁷ Ukránul: Український незалежний центр політичних досліджень, angolul: Ukrainian Independent Center of Political Research. Az intézet honlapja: W26.

az ungvári független ifjúsági központ végzett 2014-ben a kárpátaljai ifjúság körében. A kutatás célja az volt, hogy felmérje a fiatal nemzedék internetezési szokásait, lehetőségeit.⁴⁸ A kutatásba az Ungvári Nemzeti Egyetem, valamint a szintén megyeszékhelyen működő (ma már az említett egyetembe beolvadt) Kárpátaljai Állami Egyetem hallgatóit vonták be, más felsőoktatási intézménybe nem látogattak el, és további (nem egyetemen tanuló) adatközlőket sem kérdeztek meg.

Időrendben az első, kimondottan a Kárpátalja területén élő magyar fiatalokat megcélzó szociológiai kutatás a Mozaik 2001-ként ismert *Magyar Fiatalok a Kárpát-medencében* című kutatás volt, amelyet az egykori Nemzeti Ifjúságkutató Intézet koordinált.⁴⁹ A 4450 főt érintő kutatás a következő határon túli, magyarok lakta régióra terjedt ki: Felvidék (Szlovákia), Kárpátalja (Ukrajna), Vajdaság (akkor még: Jugoszlávia, ma Szerbia), valamint Belső-Erdély (Románia), illetve Székelyföld (Románia). A vizsgálat során Kárpátalján 500 magyar fiatalot kérdeztek meg 32 településen a LIMES Társadalomkutató Intézet közreműködésével.⁵⁰ A következő témakörökre keresték a válaszokat: társadalmi mobilitás, iskolai életút, egzisztenciális problémák, családi helyzet, munkaerőpiaci jellemzők, társadalmi közérzet, közéleti attitűdök, egészség, életmód, értékrend, vallásosság, kulturális fogyasztás, nemzeti identitás, magyarországi munkavállalás, turizmus, a NATO-hoz és az Európai Unióhoz való viszony. A vizsgálat lezárását követően a (minimálisan módosított) kérdőívet a többségi népcsoport körében is lekérdezték, így Kárpátalján 300 ukrán fiatalot is megkérdeztek. Miután összevetették a két minta eredményeit, arra jutottak, hogy a kárpátaljai magyar és ukrán fiatalok pozitívan szemlélik saját közösségüket, és nem tekintenek a másik közösség tagjaira ellenségesen. Az elemzés összefoglalójában arra is kitérnek, hogy a pozitív szemlélet arra enged következtetni, hogy „a közeljövőben nem kell nemzetiségi, etnikai konfliktusoktól tartani” a térségben.⁵¹

2011-ben újabb magyarországi támogatással ismételték meg a kutatást, ám más módszerekkel. A *Mozaik 2011: Magyar fiatalok a Kárpát-medencében* című kutatást fókuszcsoporthoz módszerrel végezték, ahol az összesen 24 beszélgetésből Kárpátalján négyet szerveztek, négy városban (Ungváron, Munkácson, Beregszászon és Técsőn). A fókuszcsoporthoz beszélgetések vezérfonala érintette az identitást (állampolgárságot), a családot (házasságok, gyermekvállalások), az oktatást, a kultúrát, a nyelvhasználatot, a munkavégzést.⁵²

A Mozaik-vizsgálatokhoz hasonlóan a határon túli területen élő fiatalokat célozta meg a GeneZYs 2015 című kutatás is, amelynek koncepcióját és eredményeit lásd a jelen kötetben szereplő tanulmányokban.

⁴⁸ W27.

⁴⁹ Szabó és mtsai 2002.

⁵⁰ Csernicskó–Soós 2002.

⁵¹ Hires 2005.

⁵² Szabó–Bauer–Pillók 2013.

Az Emberi Erőforrás Minisztériuma (EMMI) által meghirdetett Nemzeti Ifjúsági Stratégia 2014–2015 programba ékelődött az a *Külhoni Magyar Ifjúságkutatás 2014 (KMI-2014)* című projekt, amelynek felelőse a Nemzetstratégiai Kutatóintézet (NSKI) volt. Több konferenciát és műhelymegbeszélést is szerveztek, ahol a kutatási eredményeket mutatták be,⁵³ valamint az NSKI kiadványaiban olvashatunk régiónkénti jelentéseket, összefoglalásokat az eddigi hasonló témájú, 2000–2014 között végzett vizsgálatokról.⁵⁴ A kárpátaljai tanulmányokat Molnár Anita és Séra Magdolna,⁵⁵ illetve Orosz Ildikó⁵⁶ készítette.

A program eredményeképpen készült el *A Nemzetstratégiai Kutatóintézet a Kárpát-medencei Magyar Képviselők Fóruma számára összeállított munkaanyaga* című, *A Nemzetstratégiai Kutatóintézet Kutatási, Stratégiai és Koordinációs Igazgatósága által koordinált Külhoni Magyar Ifjúságkutatás – 2014 projekt eredményeit összefoglaló gyorsjelentés és javaslati anyag* alcímű összefoglaló.⁵⁷ A kiadvány végén előbb általános, majd az egyes régiókra vonatkozó javaslatok kerülnek megfogalmazásra (a Kárpátaljára vonatkozó javaslatok a 113–117. oldalon olvashatók).

A KMI-2014 projektet kutatási programnak nevezik több helyen is, valójában viszont empirikus adatfelvételt és terepkutatást Kárpátalján a fókuszcsoportos beszélgetéseken túl nem végeztek, a program csupán előmunkálatokat jelentett. A háttéranyagok egy határon túli magyarságot megcélzó, nagymintás, 2016-os kutatás megtervezéséhez készültek. Az empirikus vizsgálatot 2016 novemberében végezték, Kárpátalján a munkálatokat a Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont koordinálta.⁵⁸

Ugyan nem szociológiai kutatás volt, ám a kárpátaljai magyar ifjúság jól körühatárolható szegmensét célozta meg az *Iskola 2000* című kutatási program, amelyet a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán működő nyelvészeti kutatóműhely végzett. A kutatás az 1999–2000-es tanévben az érettségi előtt egy évvel álló, magyar és ukrán nyelven tanuló, a kérdőív magyar nyelvű kitöltését vállaló középiskolásokat célozta meg. A Kárpát Panel 2007 mellett talán ez az egyetlen olyan kutatási program, amelynek eredményeit több szakmai közleményben is elemezték.⁵⁹ A szociolingvisztikai vizsgálatot Kárpátalja hat (részben) magyarok lakta járásában (Beregszászi, Ungvári, Munkácsi, Nagyszőlősi, Huszti és Técsői), 29 település 37 oktatási intézményében végezték. Összesen 675, egy évvel az érett-

⁵³ W28; W29; W30; W31.

⁵⁴ W32; W33.

⁵⁵ Molnár-Séra 2014. Az egész kötet, illetve benne a kárpátaljai tanulmány elérhető a Nemzetstratégiai Kutatóintézet honlapján: W34.

⁵⁶ Bali-Marelyin Kiss 2014b; Orosz 2014. Az egész kötet, illetve benne a kárpátaljai tanulmány elérhető a Nemzetstratégiai Kutatóintézet honlapján: W35.

⁵⁷ Bali-Marelyin Kiss 2014a. Az anyag elérhető a Nemzetstratégiai Kutatóintézet honlapján: W36.

⁵⁸ W37.

⁵⁹ Lásd például: Beregszászi-Márku 2003; Beregszászi 2004; Beregszászi-Csernicskó 2004a; Beregszászi-Csernicskó 2004b; Csernicskó 2004.

ségi előtt álló fiatal adatközlő töltötte ki a nyelvhasználati kérdőíveket. Köztük 645 magyar, 30 pedig ukrán nyelven oktató intézmény diákja volt. A reprezentatív minta bevonásával elvégzett kutatás fő célja a kárpátaljai magyar anyanyelvi nyelvés eredményességének és hatékonyságának meghatározott szempontok szerinti felmérése volt. A szociolingvisztikai (tehát nem szociológiai, hanem nyelvészeti) kutatás néhány társadalomtudományi szempontból is érdekes kutatási eredményt hozott. A kutatók által levont következtetések szerint például a nyelvi változók közötti választások, azaz a nyelvi ítéletek és produkció (tulajdonképpen a magyar sztenderd nyelvváltozat ismerete) tekintetében „jelentős eltérés van a falusi, illetve városi és felvételiztető (tehetség gondozó) intézmények között”, illetve „a magyar iskola nem a nyelvi és társadalmi egyenlőtlenségek kiegyenlítőjeként, hanem konzerválójaként működik Kárpátalján”, legalábbis ami az otthonról az iskolába hozott nyelvi jellemzőket illeti.⁶⁰

Említést kell tennünk továbbá azokról a kutatásokról, amelyek nem kimondottan az ifjúságot célozták meg Kárpátalján, viszont érintették – akár témájukat tekintve, akár részmintájával – a fiatalságot, esetleg annak egy szegmensét. A továbbiakban kronológiai sorrendben mutatjuk be ezeket a kutatásokat.

Gereben Ferenc 1991–1993-ban a nemzeti identitás és kulturális jellegzetességek, nyelvhasználat, olvasási szokások feltérképezésére vállalkozott nyolc közép-európai ország 18 évnél idősebb magyar nemzetiségű lakosai körében. Az összesen 2414 személyből 303 adatközlőt Kárpátalján kérdeztek meg, kérdőíves módszerrel, valamint az ezt kiegészítő 60 interjúból 9 készült térségünkben.⁶¹ A kérdőíves vizsgálatot az ezredfordulón ismét elvégezték közel 4000 fő megkérdezésével, ahol az előző témakörök mellett helyet kapott a vallásos identitás is.⁶² Mivel egyik kutatás sem az ifjúság vizsgálatára irányult, a fiatal generációkra vonatkozó adatokat külön nem elemezte a kutató.

A kárpátaljai magyar középiskolások körében végezte Orosz Ildikó 2000-ben a kutatását, amelynek során az összes magyar tannyelvű középiskola érettségiző osztályában tölteszt ki kérdőíveket. A kutatás fő célja a továbbtanulási motivációk feltérképezése volt, de emellett kitért több szociológiai jellegzetességre is: a családok anyagi helyzetére, a médiafogyasztási szokásokra, a nyelvhasználatra, a vallásosságra, a kulturális fogyasztási szokásokra, valamint a szabadidős tevékenységekre is.⁶³

2002-ben végezték el azt a kutatást, amely arra fókuszált, hogy feltérképezzék az 1990 és 2000 között Magyarországról érkező kutatási és fejlesztési (K+F) támogatások hasznosulását Kárpátalján az oktatás és tudományosság terén. A vizsgálatban a felsőoktatásban résztvevőket, valamint a K+F szférában tevékenykedőket,

⁶⁰ Beregszászi–Cserniczkó 2004b: 152. Lásd még: Beregszászi–Cserniczkó 2004a.

⁶¹ Gereben 1999.

⁶² Gereben 2005.

⁶³ Orosz 2001.

a Kárpátalján működő magyarországi egyetemek és főiskolák kihelyezett képzéseiben tanulókat, továbbá Magyarországon állami ösztöndíjas támogatásban részesülő PhD- és DLA-képzésben tanuló kárpátaljaiakat, illetve azokat a kutatókat kérdezték meg, akik DOMUS ösztöndíj-támogatásban részesültek.⁶⁴ Ehhez hasonló kutatás volt 1998–1999-ben, amikor a Magyarországon végzett, határon túli hallgatók életpályáira kívántak rávilágítani. Egy archivált honlapon olvashatjuk a kutatás jelentését, valamint néhány életútinterjú átiratát régióként.⁶⁵ Az említett kutatások szintén nem célzott ifjúságkutatási projektek voltak, ám lényeges információkkal szolgáltak a régióban élő magyar fiatalok (ifjú értelmiségiek) helyzetéről.

Az MTA Kisebbségkutató Intézetének irányításával végezték 2007-ben azt az idősoros vizsgálatokba ékelt kutatást, amely az úgynevezett határon túli nagy régiókra is kiterjedt. A *Kárpát Panel 2007 (A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái)* című kutatási program célja az volt, hogy Magyarországon és a nagyobb létszámú magyar közösségekkel rendelkező országokban a 18 év fölöttiek körében feltérképezze a magyarság társadalmi struktúráját, munkaerőpiaci viszonyait, jövőképét, migrációs potenciálját, iskolázottsági helyzetét, nemzeti identitását, a kisebbségi magyar közösségek Magyarországhoz és a többséghez való viszonyát stb.⁶⁶ A kárpátaljai tanulmányt Molnár Eleonóra és Orosz Ildikó készítette.⁶⁷ Az utóbbi a kutatás eredményeit egyik monográfiájában is részletesen feldolgozta, elemezte.⁶⁸ Ám ez az empirikus kutatás sem konkrétan a fiatalokat célozta meg, azonban a 18 és 29 év közötti korosztályok adatait – igény szerint – nyilván külön is lehet(ne) elemezni.

A Lehoczky Tivadar Intézet⁶⁹ 2007 tavaszán indította azt a felmérését, amely a kárpátaljai ukrán tannyelvű középiskolák végzős diákjainak magyarokhoz fűződő attitűdjeit, magyarságismeretét, magyarsággépének feltérképezését célozta meg. Összesen 80 ukrán/orosz tannyelvű iskola 1375 tanulója töltötte ki a kérdőívet. Az elemzésből az derült ki, hogy a többségiek főként azokon a településeken ismerik a magyar közösség tagjait, annak kultúráját, ahol magyarok is élnek. Kiderült, hogy a többségi iskolások körében több negatív sztereotípiát él a magyarokkal kapcsolatban. Azok a diákok, akik magyar szülőktől származnak, ám ukrán tannyelvű iskolába járnak, az iskola erős nacionalista szellemének következményeként ukrán nemzetiségűnek vallják magukat.⁷⁰

A Momentum Doctorandus (MD) irányította az *ARANYMETSZÉS 2013 – Kárpát-medencei magyar doktoranduszéletpálya-vizsgálat* kárpátaljai lekérdezését.⁷¹

⁶⁴ Orosz 2006.

⁶⁵ W38.

⁶⁶ A kutatásról lásd: Papp–Veres 2007.

⁶⁷ Molnár–Orosz 2007.

⁶⁸ Orosz 2007.

⁶⁹ W39.

⁷⁰ Bocskor Medvecz 2010.

⁷¹ A kárpátaljai adatokat, eredményeket lásd: Ferenc 2013. A kérdőív megtekinthető itt: W40.

A vizsgálat előkészítéseként valósult meg 2011-ben szintén a MD szervezésében a Doktorandusz Pályavizsgálat és Regiszter kvalitatív kutatás, amelynek célja volt, hogy feltérképezze a kárpátaljai doktoranduszok legfontosabb jellemzőit, illetve hogy kialakítsák azt az adatbázist, amely alapján létrejöhetett két év múlva a kérdőíves vizsgálat.⁷²

2016 nyarán folyt a *TANDEM-2016* című, kifejezetten Kárpátaljára irányuló empirikus szociológiai vizsgálat, amely több intézmény⁷³ együttműködésével ment végbe. A régióban összesen 400 magyar és 800 ukrán ajkú felnőtt kárpátaljai töltötte ki a kérdőíveket. A kutatás fő célja az volt, hogy Kárpátalja multietnikus lakosságának együttélési viszonyait vizsgálja, különös tekintettel az ukrán és magyar lakosságra. Ennek érdekében a szociodemográfiai adatokon túl az értékrend, az identitás, a politikai attitűd, a migrációs potenciál stb. feltérképezésére vállalkoztak. Az eredményeket még nem tették közzé a tanulmányunk írása idejéig. Ez a kutatás sem a kárpátaljai ifjúságot vette célba, ám az adatbázis bizonyára a fiatal generációról is hasznos adatokat tartalmaz.

Összefoglalás

Áttekintésünkben bemutattuk az 1991-ben függetlenné vált Ukrajnában országos szinten folytatott legfontosabb ifjúságkutatási programokat, illetve azokat a műhelyeket, amelyek kutatási témái között szerepel az ifjúságkutatás valamely szegmense. Viszonylag kevés olyan tudományos műhely van az országban, amely feladatának tekinti a jövő nemzedékeinek szociológiai kutatását. Az ukrajnai szociológiai műhelyek jellemzően akkor indítanak az ifjúságra, a fiatalokra irányuló kutatási programot, ha erre konkrét, rendszerint külföldi megrendelés van, s így nemzetközi kutatási projekt részeként születik meg az ukrajnai vizsgálat. Ilyen programok például az UNICEF megrendelésére és finanszírozásával elvégzett kutatások. Az is előfordul, hogy az ukrajnai államhatalmi rendszer ifjúságért felelős legfőbb szerve, Ukrajna Ifjúsági és Sport Minisztériuma rendel meg átfogó kutatást az országban élő fiatalok helyzetéről. Ukrajnában tehát nincs ifjúságkutató intézményi struktúra, nincs ifjúságkutatói személyes hálózat sem. Ennek valószínűleg egyik fő oka, hogy Ukrajna GDP-jének mindössze 0,2%-át fordítja a tudomány finanszírozására, ami 2015-ben például azt jelentette, hogy a központi költségvetés 5 milliárd hrivnyát – akkori árfolyamon kevesebb, mint 200 millió eurót, azaz egy jobb

⁷² W41. Lásd még: Papp 2017.

⁷³ A kérdőíves felmérést a Nemzetpolitikai Kutatóintézet, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpontja, a Lehoczky Tivadar Társadalomkutató Intézet és a Momentum Doctorandus társadalmi szervezet közösen végezték; az ukrán lakosság körében végzett terepmunka kivitelezésében az említett műhelyek mellett az Ungvári Nemzeti Egyetem Szociológiai és Szociális Munka Tanszéke, valamint a Kárpáti Közvélemény-kutató Központ működött közre.

nyugati egyetem éves költségvetésének megfelelő összeget – fordított erre a célra, s ebből 2,3 milliárdot felemésztett az akadémiai kutatóhálózat fenntartása.⁷⁴

Az országos kutatási programok általános jellemzője, hogy – a területét és lakosságának számát tekintve is nagy országhoz mérten –⁷⁵ viszonylag kis minta bevonásával végzik az adatfelvételt, és a reprezentativitás elsősorban a régiók szintjén jelenik meg, azaz az adatközlők az ország egész területét képviselik. Egyetlen ismerttetett kutatási projekt sem törekedett például arra, hogy a megkérdezett mintában arányosan képviselve legyenek az Ukrajnában élő nemzeti kisebbségek fiataljai. Mivel Kárpátalja Ukrajna területének mindössze 2,1%-a, a régió lakossága pedig (az első és mindeddig egyetlen ukrainai népszámlálás adatai alapján) az ország összlakosságának csupán 2,6%-át teszi ki, az országos szociológiai kutatások kárpátaljai (al)mintája gyakorlatilag semmit sem mond el a régió lakosságáról, a kárpátaljai fiatalokról. Az ország népességének 0,3%-át, Kárpátalja népességének 12%-át képviselő magyar nemzetiségű állampolgárok szinte meg sem jelennek az országos szociológiai vizsgálatokban, teljesen láthatatlan szereplők.

A kárpátaljai magyar ifjúságra vonatkozó kutatások száma sem túl jelentős. A Mozaik 2001 és a GeneZYs 2015 mellett szinte csak olyan vizsgálatokról számolhatunk be, amelyek eredeti célja nem az ifjúságkutatás volt, ám – így vagy úgy – érintik ezt a generációt is. Ezek sorából kiemelkedik az Orosz Ildikó végezte, a kárpátaljai magyar érettségizőket megcélzó átfogó kérdőíves vizsgálat, valamint a Bocskor Medvecz Andreának a kárpátaljai ukrán középiskolások magyarságképe felmérésére irányuló kutatása. Érdemes megemlíteni az *Iskola 2000* című szociolingvisztikai kutatást is, amely – annak ellenére, hogy nyelvészeti vizsgálat volt – releváns társadalmi következtetéseket is megfogalmazott.

A többi kutatás – például a Kárpát Panel 2007 – adatbázisai hasznosíthatóak az ifjúságkutatók számára is. Mivel azonban nem a fiatalokat célozták meg, az alacsony elemszám miatt legfeljebb az adott mintán belül elemezhető a fiatal korcsoportba tartozó adatközlők eredményei.

A tanulmány első verziójához fűzött lektori vélemények egyike joggal jegyzi meg, hogy „nem lett volna érdektelen a konklúzióban a kárpátaljai magyar ifjúságkutatások és az ukrainai trendek között valamilyen összehasonlítást tenni. Hiszen a Magyarországról kezdeményezett összmagyar vizsgálatok megkonstruált határon túli magyarság képe mögött sokkal életszerűbb például a kárpátaljai magyar és ukrán fiatalok társadalmi jellemzőinek összevetése”. Erre azonban jelen áttekintés szerzői több okból sem vállalkozhatnak.

Az ilyen jellegű összevetéshez szükség volna arra, hogy az ukrainai ifjúságkutatásoknak legyen értelmezhető, elemezhető kárpátaljai, illetőleg azon belül

⁷⁴ Cserniczkó–Fedinec 2016: 127.

⁷⁵ Ukrajna területe – az Oroszország által megszállt Krím-félsziget, illetve a Kijev által nem kontrollált, kelet-ukrainai szakadár régiókkal együtt – 603.628 km², ezzel Oroszország után Európa második legnagyobb területű állama.

ukrajnai (kárpátaljai) magyar almintája, ez azonban hiányzik. A lektor jogos hiányérzete továbbá azért sem orvosolható, mert a kárpátaljai magyar fiatalokra vonatkozó ifjúságkutatások legnagyobb része nem helyi kezdeményezés, nem kárpátaljai kutatóműhely programja, hanem magyarországi megrendelésre készített részkutatás. Ezek a kutatások pedig a kárpátaljai magyar közösséget az ukrajnai kontextusból mintegy kiszakítva, a Kárpát-medence magyar világának részeként szemlélik, és nem az ukrajnai, kárpátaljai helyzethez viszonyítják a kapott eredményeket, hanem a magyarországi és más határon túli magyar régiókban nyert adatokhoz. A kutatások koordinációja Budapesten történik, a kérdőív összeállítása, az adatfelvétel a magyarországi megrendelő szempontjai alapján folyik, a kárpátaljai partner gyakorlatilag csupán „bedolgozóként” jelenik meg a kutatásban, a helyi kutató legtöbbször csupán a kárpátaljai részadatokhoz fér hozzá – vagy még azokhoz sem.

Irodalomjegyzék

- Balackirjeva, O. M. (Балакірева, О. М.) (red.) 2014. *Показники та соціальний контекст формування здоров'я підлітків*. Kiiv: ЮНІСЕФ, Український інститут соціальних досліджень імені О. Яременка.
- Bali János – Marelyin Kiss József (szerk.) 2014a. *Külhoni Magyar Ifjúságkutatás 2014. Metszetek*. Kárpát-haza Szemle 6. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet.
- Bali János – Marelyin Kiss József (szerk.) 2014b. *Külhoni Magyar Ifjúságkutatás 2014. Metszetek II*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet.
- Beregszászi Anikó 2004. Anyanyelvoktatásunk hatékonyságáról. In: Beregszászi Anikó – Cserniczkó István (szerk.): *Tanulmányok a kárpátaljai magyar nyelvhasználatról*. Ungvár: PoliPrint. 77–96.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2004a. Egy új iskolatípus mint társadalmi és nyelvi strukturáló tényező? *Magyar Nyelv* 100/2, 195–203.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István 2004b. Nyelvjárási jelenségek szociolingvisztikai vizsgálata: a nyelvjárások és a kárpátaljai magyar iskola. In: Beregszászi Anikó – Cserniczkó István (szerk.): *...itt mennyit ér a szó? Írások a kárpátaljai magyarok nyelvhasználatáról*. Ungvár: PoliPrint. 140–154.
- Beregszászi Anikó – Cserniczkó István – Ferenc Viktória 2014. *Nyelvi jogaink és lehetőségeink. Útmutató és tájékoztató a nyelvtörvény gyakorlati alkalmazásához kárpátaljai magyaroknak*. Budapest: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.
- Beregszászi Anikó – Márku Anita 2003. A kárpátaljai magyar középiskolások nyelvhasználatáról. In: Cserniczkó István (szerk.): *A mi szavunk járása. Bevezetés a kárpátaljai magyar nyelvhasználatba*. Beregszász: Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola. 179–207.

- Bocskor Medvecz Andrea 2010. Kárpátaljai ukrán középiskolások magyarságképe (egy kérdőíves felmérés tanulságai). In: Bocskor Andrea – Dobos Sándor (szerk.): *A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola Lehoczy Tivadar Intézetének tanulmánygyűjteménye 2010*. Ungvár: PoliPrint. 5–32.
- Csernicskó István 2004. Valóban különleges-e a (fiatal) nagydobronyaik nyelvjárása? In: P. Lakatos Ilona – T. Károlyi Margit (szerk.): *Nyelvvesztés, nyelvjárásvesztés, nyelvcsere*. Budapest: Tinta Könyvkiadó. 126–129.
- Csernicskó István 2016. *Nyelvpolitika a háborús Ukrajnában*. Ungvár: Uatdor-Shark.
- Csernicskó István – Fedinec Csilla 2016. Kisebbségek az ukrán tudományosságban. In: Fedinec Csilla (szerk.): *A nemzet mint tudományos közösség. Húszéves a Magyar Tudományos Akadémia Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottsága 1996–2016*. Budapest: MTA Magyar Tudományosság Külföldön Elnöki Bizottság. 114–127.
- Csernicskó István – Soós Kálmán 2002. Gyorsjelentés – Kárpátalja. In: Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.): *Mozaik 2001. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet. 91–135.
- Dmytruk, Natalia – Padalka, Hanna – Kireyev, Serhii – Mostova, Iryna – Bikla, Olena – Shepera, Vladislav (Дмитрук, Наталія – Падалка, Ганна – Киреев, Сергій – Мостова, Ірина – Бікла, Олена – Шелепа, Владислав) 2016. *Цінності української молоді. Результати репрезентативного соціологічного дослідження становища молоді*. Київ: Міністерство освіти і науки України. http://dsmsu.gov.ua/media/2016/11/03/23/Zvit__doslidjennya_2016.pdf (2016. 12. 14.)
- Ferenc Viktória 2013. Kereső kutatók – a kárpátaljai magyar doktoranduszok egzisztenciális, magánéleti és szakmai kihívásai. *Kisebbségkutatás* 2013/3, 101–135.
- Gereben Ferenc 1999. *Identitás, kultúra, kisebbség. Felmérés a közép-európai magyar népesség körében*. Budapest: Osiris–MTA Kisebbségkutató Műhely.
- Gereben Ferenc 2005. *Olvasáskultúra és identitás. A Kárpát-medence magyarságának kulturális és nemzeti azonosságtudata*. Budapest: Lucidus Kiadó.
- Hires Kornélia 2005. Kárpátaljai magyar és ukrán fiatalok egymásról és Magyarországról. *Új Ifjúsági Szemle* 3/1, 53–60.
- Horodjanenko, V. (Городяненко, В.) 2002. *Соціологія. Підручник для студентів вищих навчальних закладів України*. Київ: Академія.
- Libanova, E. M. (Лібанова Е. М.) (ред.) 2010. *Молодь та молодіжна політика в Україні: соціально-демографічні аспекти*. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України.
- Libanova, E. M. – Poznyak, O. V. (Лібанова, Е. М. – Позняк, О. В.) (ред.) 2010. *Населення України. Трудова еміграція в Україні*. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України.

- Majdanyik, I. (Майданик, І.) 2010. *Українська молодь на ринках праці зарубіжних держав*. Київ: Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України.
- Molnár Anita – Séra Magdolna 2014. Helyzetképek. A kárpátaljai ifjúság helyzete 2000–2014 között. In: Bali János – Marelyin Kiss József (szerk.): *Külhoni Magyar Ifjúságkutatás 2014. Metszetek*. Kárpát-haza Szemle 6. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet. 49–70.
- Molnár Eleonóra – Orosz Ildikó 2007. Kárpát Panel – Kárpátalja. Gyorsjelentés 2007. In: Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.): *A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái*. Gyorsjelentés. Budapest: MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet. 185–243.
- Orosz Ildikó 2001. A kárpátaljai magyar érettségizők továbbtanulási szándékairól egy reprezentatív szociológiai felmérés adatai alapján. In: *UngBereg Pánsíp Almanach*. 101–108.
- Orosz Ildikó (szerk.) 2006. *Felsőoktatási támogatások és hasznosulások Kárpátalján*. Ungvár – Beregszász: PoliPrint – KMF.
- Orosz Ildikó 2007. *A függetlenségtől a narancsos forradalomig. A kárpátaljai magyarság helyzete a független Ukrajnában (1991–2005)*. Ungvár: PoliPrint.
- Orosz Ildikó 2014. Kárpátalja magyar ifjúsága. In: Bali János – Marelyin Kiss József (szerk.): *Kárpát-haza Szemle 6. Külhoni Magyar Ifjúságkutatás 2014. Metszetek II*. Budapest: Nemzetstratégiai Kutatóintézet. 93–96.
- Osznacs, Szerhij (Оснач Сергій) 2016. Закон Ківалова–Колесніченка знищив більше українців, ніж війна. *Портал мовної політики*, 13. 12. 2016. <http://language-policy.info/2016/12/zakon-kivalova-kolesnichenka-znyschv-bilshe-ukrajintsiv-nizh-vijna/> (2016. 12. 14.)
- Papp Z. Attila 2017. Kárpátaljai hallgatók doktori képzésbe kerülésének motívációi. Kísélet egy doktorandusz tipológiára. In: Pusztai Gabriella – Márkus Zsuzsanna (szerk.): *Szülőföldön magyarul. Iskolák és diákok a határon túl*. Debrecen: CHERD-H.
- Papp Z. Attila – Veres Valér (szerk.) 2007. *A Kárpát-medencei magyarok társadalmi helyzete és perspektívái*. Gyorsjelentés. Budapest: MTA Etnikai-Nemzeti Kisebbségkutató Intézet.
- Szabó Andrea – Bauer Béla – Laki László – Nemeskéri István (szerk.) 2002. *Mozaik 2001. Gyorsjelentés. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Budapest: Nemzeti Ifjúságkutató Intézet.
- Szabó Andrea – Bauer Béla – Pillók Péter (szerk.) 2013. *Mozaik 2011. Magyar fiatalok a Kárpát-medencében*. Szeged – Budapest: Belvedere Meridionale – Nemzeti Család- és Szociálpolitikai Intézet.
- Ткаченко, М. – Четвертухіна, Л. (Ткаченко, М. – Четвертухіна, Л.) 2011. *Студенти – образ майбутнього. Міжнародне дослідження 2011*. Київ: Інститут Горшеніна.

- Tóth Mihály – Csernicskó István 2014. *Tudományos-gyakorlati kommentár Ukrajnának az állami nyelvpolitika alapjairól szóló törvényéhez*. Ungvár – Budapest: Intermix Kiadó.
- Volosevych, I. – Gerasymchuk, S. – Kostiuhenko, T. 2015a. *Youth of Ukraine – 2015*. Kyiv: Ministry of Education and Science of Ukraine – United Nations. <http://dsmsu.gov.ua/index/ua/material/21532> (2016. 10. 31.)
- Volosevych, I. – Gerasymchuk, S. – Kostiuhenko, T. (Волосевич І., Герасимчук С., Костюченко Т.) 2015b. *Молодь України – 2015*. Київ: Міністерство освіти і науки України – United Nations.
- W1 = <http://i-soc.com.ua/eng/index.php> (2016. 10. 31.)
- W2 = http://www.idss.org.ua/index_en.html (2016. 10. 31.)
- W3 = <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12> (2016. 10. 31.)
- W4 = <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1659-15> (2016. 10. 31.)
- W5 = <http://www.uisr.org.ua/> (2016. 10. 31.)
- W6 = <http://www.hbsc.org/> (2016. 10. 31.)
- W7 = <http://www.espad.org/> (2016. 10. 31.)
- W8 = http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/2016-09-19%20press-reliz_ESPAD.pdf (2016. 10. 31.)
- W9 = http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/303438/HSBC-No7-Growing-up-unequal-full-report.pdf?ua=1 (2016. 10. 31.)
- W10 = http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Analitical_report_HBSC_2015_fin-UA.pdf (2016. 10. 31.)
- W11 = <http://www.euro.who.int/en/publications/abstracts/growing-up-unequal-hbsc-2016-study-20132014-survey> (2016. 10. 31.)
- W12 = <http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/ESPAD-ForWEB.pdf> (2016. 10. 31.)
- W13 = <http://gorshenin.eu/> (2016. 10. 31.)
- W14 = http://gorshenin.eu/programs/annual/363_students-an_image_of_the_future.html (2016. 10. 31.)
- W15 = <http://gorshenin.eu/media/uploads/091/23/dbbf098e1382.pdf> (2016. 10. 31.)
- W16 = <http://institute.gorshenin.ua/media/uploads/102/00/dba87fa10733.pdf> (2016. 10. 31.)
- W17 = <http://gurt.org.ua/news/events/1476/> (2016. 10. 31.)
- W18 = <http://gurt.org.ua/accounts/login/> (2016. 10. 31.)
- W19 = <http://dsmsu.gov.ua/index/ua> (2016. 10. 31.)
- W20 = <http://www.gfk.com/uk-ua/> (2016. 10. 31.)
- W21 = http://dsmsu.gov.ua/media/2015/12/09/5/Molod_Ukraine_block.pdf (2016. 10. 31.)
- W22 = <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (2016. 12. 14.)
- W23 = <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (2015. 02. 09.)

- W24 = <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (2015. 02. 09.)
- W25 = <http://www.razumkov.org.ua/ukr/socpolls.php> (2016. 10. 31.)
- W26 = <http://www.ucipr.org.ua/index.php?lang=ua> (2016. 10. 31.)
- W27 = <http://fri.net.ua/node/7379> (2016. 10. 31.)
- W28 = https://pi-network.info/wp-content/uploads/2014/04/workshop_kulhoni_magyar_ifjusagkutatasa_2014_program.pdf (2016. 10. 31.)
- W29 = http://magyarifjusagikonferencia.eu/wp-content/files_mf/nskimegh.140619.pdf (2016. 10. 31.)
- W30 = <http://www.nski.hu/a-kulhoni-magyar-ifjusagkutatasa-2014-projekt-nyitokonferenciaja-a-nemzetstrategiai-akademia-konferenciasorozat-kereteben.html> (2016. 10. 31.)
- W31 = <http://www.nski.hu/a-kulhoni-magyar-ifjusagkutatasa-2014-projekt-szakasz-zaro-stabertekezelete.html> (2016. 10. 31.)
- W32 = http://www.nski.hu/admin/data/file/20140618/kh_szemle_6_ifjusagkutatasa_2014_res_s.pdf (2016. 10. 31.)
- W33 = http://www.nski.hu/admin/data/file/20141117/kh_szemle_7_kmi_metszetek_ii_res_s.pdf (2016. 10. 31.)
- W34 = http://www.nski.hu/admin/data/file/20140618/kh_szemle_6_ifjusagkutatasa_2014_res_s.pdf (2016. 10. 31.)
- W35 = http://www.nski.hu/admin/data/file/20141117/kh_szemle_7_kmi_metszetek_ii_res_s.pdf (2016. 10. 31.)
- W36 = <http://www.nski.hu/a-kulhoni-magyar-ifjusag-helyzete-2014.html> (2016. 10. 31.)
- W37 = <http://hodinkaintezet.uz.ua/741-2/> (2016. 10. 31.)
- W38 = http://archivum.martonaron.hu/letoltes/kutatas/kutatasianyagok/karrier/index_karrier.html (2016. 10. 31.)
- W39 = <http://www.lehoczkyintezet.uz.ua/index.php/karpataljai-ukran-koezepiskolasok-magyarsagkepe> (2016. 10. 31.)
- W40 = <http://limesurvey.konyvtar.hu/index.php?sid=29312&lang=hu> (2016. 10. 31.)
- W41 = <http://www.momentumdoctorandus.com/?s=projektek>; <http://kisebbsegkutato.tk.mta.hu/hirek/2014/01/a-karpataljai-magyar-doktoranduszok> (2016. 10. 31.)

A KÖTET SZERZŐI

BAUER BÉLA szociológus, főiskolai docens, ifjúságkutató. A Századvég Politikai Iskola Alapítvány vezető kutatója, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a Pázmány Péter Katolikus Egyetem oktatója, valamint a Babeş-Bolyai Tudományegyetem vendégoktatója. A nagymintás ifjúságkutatás első három hullámának (Ifjúság 2000, Ifjúság 2004, Ifjúság 2008), valamint a Mozaik 2001 és a Mozaik 2011 kutatások kutatásvezetője és vezető kutatója, illetve a Magyar Ifjúság 2016 vezető kutatója. Főbb kutatási területei: a külhoni és magyarországi ifjúságkutatás, ifjúságpolitika, értékek és értékválasztás-kutatás, kultúra- és művelődéskutatás, új kulturális formák kutatása.

CSATA ZSOMBOR 2000-ben végzett a Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) szociológia szakán, a doktorátusát is itt szerezte. A tizenöt éves szociológusi pályafutása során hosszabb tanulmányi és kutatói kitérőt tett a Budapesti Corvinus Egyetemen és az egyesült államokbeli Indiana Universityn, rövidebbeket a benini Abomey-Calavi Egyetemen és az Amszterdami Egyetemen. 2006 óta a BBTE Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézetének adjunktusa, 2008-tól a szintén kolozsvári székhelyű Etnikumközi Viszonyok Kutatóközpontjának az igazgatója. Szűkebb kutatási területe az etnikai-nyelvi diverzitás és a gazdasági viszonyok összefüggéseinek a vizsgálata, valamint a vállalkozások szociológiája, de számos tanulmányt, elemzést közölt az erdélyi magyar fiatalok oktatási helyzetéről, a munka világába történő átmenetről, migrációról stb. Tudományos munkájáért 2012-ben a Magyar Tudományos Akadémia Arany János-díjjal tüntette ki. Fulbright-ösztöndíjasként jelenleg az etnolingvisztikai sokféleség és a gazdasági fejlődés viszonyát kutatja a Texasi Egyetemen.

CSERNICSKÓ ISTVÁN nyelvész, az Ungvári Állami Egyetemen szerzett magyartanári oklevelet 1995-ben. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán védte meg PhD-értekezését 2001-ben, ugyanitt habilitált 2011-ben. 1997 óta a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola oktatója, 2001–2014 között oktatási és tudományos rektorhelyettesként dolgozott az intézményben. Jelenleg a Beregszászon működő Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont igazgatója, a Pannon Egyetem habilitált egyetemi docense.

ERCSEI KÁLMÁN szociológus, a Max Weber Társadalomkutatásért Központ külső munkatársa. 2003-ban szociológusi, 2005-ben mesteri oklevelet szerzett a kolozs-

vári Babeş–Bolyai Tudományegyetem szociológia szakán. Fő kutatási területei: a társadalmi struktúra kutatása és az ifjúságszociológia. 2005–2009 között a szege-di Európai Ifjúsági Kutató-, Szervezetfejlesztő és Információs Központ, 2009–2015 között a budapesti Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet munkájában vett részt. 2005 óta a Max Weber Társadalomkutatásért Központ külső munkatársa.

FERENC VIKTÓRIA felsőfokú diplomát a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola angol nyelv és történelem szakán szerzett 2006-ban, majd a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Doktori Iskolájának ösztöndíjas hallgatója lett. Doktori disszertációját a külhoni magyar nyelvű felsőoktatás nyelvpolitikai kihívásairól 2013-ban summa cum laude minősítéssel védte meg alkalmazott nyelvészet, azon belül szociolingvisztika szakirányon. Rendszeres résztvevője hazai és nemzetközi konferenciáknak, magyar és angol nyelven publikál. Kutatói szemléletének alakulásában fontos szerepet játszottak a külföldön töltött kutatói évek: hosszabb időt töltött Finnországban, Szlovákiában, Észtországban és Argentínában. A Nemzetközi Visegrádi Alap, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) – Sasakawa Young Leaders Foundation, az MTA Domus Szülőföldi Ösztöndíjának (ez utóbbiban egyéni és csoportvezetői minőségben is) támogatásában többször részesült. 2013-tól a budapesti Nemzetpolitikai Kutatóintézet munkatársa. Feladatai közé tartozik a külhoni magyarok nyelvhasználatával, oktatásával, az oktatás nyelvvel kapcsolatos kutatások koordinálása. Részt vesz a *Kisebbségi Szemle* és a *Hungarian Journal of Minority Studies* című folyóiratok szerkesztésében.

GALLAI SÁNDOR a Migrációkutató Intézet tudományos igazgatója és a Budapesti Corvinus Egyetem docense. Közgazdász végzettséggel, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskolában szerzett PhD-fokozattal és politikatudományi habilitációval rendelkezik. Különbféle ösztöndíjakkal egy éven át tanult skandináv politikát a bergeni egyetemen, majd Oslóban, Leuvenben és Glasgow-ban kutatott. Közel két és fél évtizede oktat alma materében különböző politikatudományi tárgyakat. Egyetemi oktatói állása mellett dolgozott kutatóként, elemzőként és elemzésvezetőként. Főbb kutatási területei: kormányzás és szakpolitikák Magyarországon; kelet-közép-európai rendszerváltások és posztkommunista átalakulás; a migráció politikai hatása az Európai Unióban.

HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA szociológus, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán (az egykori Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskolán) szerezte tanító szakos diplomáját 2003-ban, majd a Debreceni Egyetemen folytatta tanulmányait szociológia szakon, oklevelét 2009-ben szerezte meg. 2010-ben felvételt nyert a Budapesti Corvinus Egyetem Szociológia Doktori Iskolájába, jelenleg doktorjelölt. A Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont fiatal kutatója, majd kutatója 2001 óta, valamint óraadó a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán.

JANIK SZABOLCS a Budapesti Corvinus Egyetemen végezte felsőfokú tanulmányait: 2009-ben a Társadalomtudományi Kar politológia alapszakán, majd 2012-ben ugyanitt politikatudomány mesterszakon szerzett diplomát. Ugyanezen évben nemzetközi gazdasági elemzőként végzett a Közgazdaságtudományi Karon, nemzetközi gazdaság és gazdálkodás mesterszakon. 2012-től a Közpolitikai Kutatások Intézetében dolgozott mint makrogazdasági elemző, ahol elsősorban a hazai és makrogazdasági folyamatokat vizsgálta – különös tekintettel a magyar fiskális és monetáris politikai aspektusokra –, és ezen szakterülethez kapcsolódó döntés-előkészítői háttéranyagok készítéséért felelt. 2014 második felétől a Külügyi és Külgazdasági Intézetben folytatta szakmai tevékenységét, ahol a hazai külpolitikai és külgazdasági törekvéseket elemezte. Ezt követően a Külgazdasági és Külügyminisztérium elemzőjeként dolgozott, mely munkakörében a magyar külképviseletek által írt jelentésekből készített elemzéseket a minisztérium döntéshozói számára, valamint aktívan közreműködött a szervezeti egysége által kezdeményezett projektek koordinálásában. A közigazgatásban töltött évei alatt közigazgatási alap- és szakvizsgát tett. A Migrációkutató Intézetben a migráció – elsősorban hazánkra és az Európai Unióra gyakorolt – gazdasági hatásaival és összefüggésével foglalkozik.

MÁRTON JÁNOS oktatáskutató, politológus. Felsőfokú tanulmányait a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Politika-, Közigazgatás- és Kommunikációtudományi Karának politikatudományok szakán végezte, ahol 2003-ban diplomázott. Ugyanitt 2005-ben magiszteri fokozatot szerzett a *Politikai képviselet és a kormányzás minősége az etnikailag megosztott társadalmakban* című mesterképző program keretében. 2006 óta a gyergyószentmiklósi Omnibus Kft. kutatója, ügyvezetője. Fő kutatási területe: romániai magyar oktatás. Publikációi a *Magyar Kisebbség, Regio, Kisebbségkutatás, Educatio* című folyóiratokban, továbbá tanulmánykötetekben jelentek meg.

MORVAI TÜNDE politológus diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán szerezte. Jelenleg az Eötvös Loránd Tudományegyetem Pedagógiai és Pszichológiai Kar Neveléstudományi Doktori Iskola doktorjelöltje és a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Központ Kisebbségkutató Intézetében fiatal kutató. Doktoranduszként kutatási asszisztensként dolgozott a European Research Council's FP-7-es projektjében a közép-kelet-európai 19. századi elit prozopográfiai vizsgálatát végezve. Ehhez kapcsolódik doktori disszertációjának témája, amelynek keretében a cseh-szlovákiai magyar elitet vizsgálja. Eddigi kutatásai a szlovákiai magyar oktatásra fókuszáltak, amelyek egy része az MTA Domus Hungarica Kárpát-medencei konzorciális pályázatai keretében valósult meg. 2011 és 2014 között a Szlovákiai Magyar Fiatalok Tudományos és Kulturális Társulásának (TÉKa) alapító elnöke.

NÉMETH ADÉL az Eötvös Loránd Tudományegyetem (ELTE) Pedagógiai és Pszichológiai Karán andragógia–művelődésszervező BA-szakon diplomázott 2010-ben. Andragógiai tanulmányai során bepillantást nyert az Ifjúság 2008 kutatás több szakaszába is. Szakdolgozatát *Az ifjúságkutatás története* címmel készítette el. Ezt követően az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán 2016-ban szerzett jogi diplomát. Jelenleg ügyvédjelöltként tevékenykedik egy budapesti ügyvédi irodában.

OROSS DÁNIEL politológus (Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar), szabad bölcész (Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar). Doktori fokozatát a Budapesti Corvinus Egyetem Politikatudományi Doktori Iskolájában szerezte. Az Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének tudományos segédmunkatársa, az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport kutatója. Kutatási területei: politikai szocializáció, ifjúsági közélet és ifjúságpolitika, a részvételi demokrácia, a viseigrádi országok politikai rendszere. Angolul, franciául, németül és olaszul beszél.

PAPP Z. ATTILA kisebbségsszociológus, oktatáskutató. 1996-ban végzett a Temesvári Nyugati Egyetem szociológia szakán, majd 2006-ban doktori címet szerzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Kutatási területei a romániai magyarok különböző intézményesülési formáinak vizsgálata (nyilvánosság, oktatás, felnőttképzés), a Kárpát-medencei, illetve azon kívül is élő magyar közösségek oktatási rendszerének, szerveződéseinek, ezek társadalmi beágyazottságának vizsgálata, a romák oktatása Magyarországon és a környező országokban. A *Regio* folyóirat főszerkesztője. Jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetének tudományos főmunkatársa és igazgatója, illetve a Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Szociológiai Intézetének docense.

SÓLYOM ANDREA adjunktusként dolgozik a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Csíkszeredai Karának Társadalomtudományi Tanszékén. 2012-ben szerzett PhD-oklevelet az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológia és Szociálpolitika Doktori Iskolájában, ahol középiskolás és egyetemista fiatalok politikai kultúrájáról írta disszertációját. Érdeklődési területe az ifjúság- és politikaszociológia, 1997 óta végez empirikus vizsgálatokat ezeken a területeken. Tanulmányozta az ifjúsági szubkultúrákat is a helyi társadalomban. Vidékfejlesztéshez kapcsolódó tárgyakat tanít, így egy további érdeklődési területe a gazdálkodás és vidékfejlesztés.

SZABÓ ANDREA szociológus, politológus, a politikatudományok doktora. A Magyar Tudományos Akadémia Politikatudományi Intézet főmunkatársa, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Politikatudományi Intézet adjunktusa, az Aktív Fiatalok Magyarországon kutatócsoport vezetője. Kutatási területe a fiatalok és a politika viszonya, civil társadalom, a politikai részvétel és a választói magatartás a felnőtt és az ifjúsági társadalomban.

SZÉKELY LEVENTE tanulmányait az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, valamint a Budapesti Corvinus Egyetemen végezte. A Kutatópont kutatási igazgatója, a Budapesti Corvinus Egyetem Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet tudományos munkatársa. 2012-től a nagymintás ifjúságkutatás (Magyar Ifjúság 2012; Magyar Ifjúság Kutatás 2016) kutatásvezetője. Mintegy félszáz tudományos publikáció (folyóiratcikkek, könyvfejezetek, jelentések) és nagyjából ugyanennyi, főként online cikk önálló vagy társszerzője. Kutatási területei: médiafogyasztás, új média, ifjúságügy, oktatásügy, információs társadalom, pénzügyi kultúra. Legutóbbi szerkesztett munkái *Negyedszázad és Fókuszpontok* címmel jelentek meg (2016).

SZERBHORVÁTH GYÖRGY szociológus, író, újságíró, szerkesztő. Jelenleg a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Központ Kisebbségkutató Intézetének tudományos munkatársa. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szociológiai Intézetének mediaszociológia szakán végzett 1998-ban. Dolgozott az újvidéki 021 Rádió szerkesztőjeként, majd több budapesti lap újságírójaként, szerkesztőjeként. 2009–2011 között a Magyar Rádió Statisztikai és Elemző Csoportját vezette. Az újvidéki Symposium felelős szerkesztője volt, jelenleg a veszprémi *EX Symposium* és a *Regio* folyóiratok szerkesztője. Kutatási területei a legutóbbi délszláv háborúk, az egykori Jugoszlávia, főképpen annak média-, nyilvánosság-, társadalom-, kultúr- és mentalitástörténete. Ezen belül elsősorban a vajdasági magyarok helyzetét és történetét kutatja. Az utóbbi időben, az ifjúságkutatás mellett, a helyiek menekültekhez való viszonyulását, illetve a vajdasági magyar értelmiség önképét, illetve a közösségről alkotott kép alakulását kutatja.

VERES VALÉR egyetemi docens, tanszékvezető, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem (BBTE) Magyar Szociológia és Szociális Munka Intézetének igazgatója, a Max Weber Társadalomkutató Alapítvány elnöke. Egyetemi tanulmányait a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen végezte, 1996-ban diplomázott szociológia alapszakon, magyar tagozaton, 1997-ben mesteri fokozatot szerzett. 2004-ben kettős doktori fokozatot szerzett, az Eötvös Loránd Tudományegyetem és a BBTE Szociológia Doktori Iskoláiban, *Az erdélyi magyarok és románok nemzeti identitása a társadalmi rétegződés kontextusában* témában. Kutatási területei: nemzeti kisebbségi identitás és társadalmi rétegződés, népeség szerkezet átalakulása és

népességfogyás okai Erdélyben, ifjúságkutatások (ifjúsági fogyasztás, jövőtervek és felnőtté válás, társadalmi háttér és mobilitás). Fontosabb publikációk: *Nemzeti identitás Erdélyben – szociológiai olvasatban* (2005); *Demográfia és népességszociológia* (2006); *Social Stratification and Ethnicity in Transylvania. How Does Social Class Matter?* (2006); *Identitatea minoritară ca oglindă a identității majoritare* (2010); *Szociológiai mintázatok. Erdélyi magyarok a Kárpát Panel vizsgálatai alapján* (2012, társszerzőkkel); *Társadalmi rétegződés és anyagi-jövedelmi különbségek Magyarországon és az erdélyi magyarság körében* (2014); *The minority identity and the idea of the unity of the nation* (2015); *Népességszerkezet és nemzetiség* (2015).

ZSIGMOND CSILLA szociológus, a Magyar Emberi Jogok Alapítvány (HHRF) budapesti ügyvezetője. Kutatóként részt vesz az Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpont Kisebbségkutató Intézetének *Az iskola nem sziget. Oktatási és társadalmi reziliencia multietnikus környezetben* NKFIH-projektjében. Korábban a Sapientia – Erdélyi Magyar Tudományegyetem tanársegédje volt. Szociológiai tanulmányait a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetemen és az Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar Szociológia Doktori Iskola programja keretében végezte, politológia MA-diplomát a Budapesti Corvinus Egyetemen szerzett. Kutatási területei: politikai szociológia, médiaszociológia, választói magatartás és pártrendszer.

CONTENTS

FOREWORD	7
PREFACE	9
YOUTH RESEARCH IN AN INTERNATIONAL CONTEXT AND IN THE CARPATHIAN BASIN	
ATTILA PAPP Z.: Current questions on international youth research	13
BÉLA BAUER – ADÉL NÉMETH – ANDREA SZABÓ: Key actors and moments of Hungarian youth research in the past half-century	29
LEVENTE SZÉKELY: Large sample youth research in Hungary	69
KÁLMÁN ERCSEI: Youth research in Romania after 1989	91
TÜNDE MORVAI: Youth research in Slovakia	133
GYÖRGY SZERBHORVÁTH: Youth research in Serbia	151
ISTVÁN CSERNICKÓ – KORNÉLIA HIRES-LÁSZLÓ: Youth research in Ukraine and Transcarpathia	171
GENEZYS YOUTH RESEARCH 2015: FIRST RESULTS	
ATTILA PAPP Z. – VIKTÓRIA FERENC – JÁNOS MÁRTON – TÜNDE MORVAI – GYÖRGY SZERBHORVÁTH – CSILLA ZSIGMOND: GeneZYs 2015: Minority Hungarian youth in the Carpathian Basin. First synthetic results	193
CSILLA ZSIGMOND: Youth and politics. Beyond borders	239

ANDREA SÓLYOM: Prejudices of minority Hungarians aged 15 to 29 living in the neighbouring areas of Hungary	291
ATTILA PAPP Z.: Educational participation and educational prospects among minority Hungarian youth in the Carpathian Basin	341
ZSOMBOR CSATA: Labour market positions and economic situation of Hungarian youngsters outside Hungary	367
PARALLEL RESEARCH	
VALÉR VERES: The emotional aspects of national identity of Transylvanian Hungarian students from Cluj-Napoca, in the context of social background	391
VALÉR VERES: Vocational choice motivations and student work according to social background, among higher education students from Cluj	411
DÁNIEL OROSS – ANDREA SZABÓ: Political participation of Hungarian university and college students	441
SÁNDOR GALLAI – SZABOLCS JANIK: Migration of the Hungarian youth of the Carpathian Basin to the mother country	461
VIKTÓRIA FERENC: Novus Peregrinus. Dynamic mobility of doctorate holders	497
AUTHORS	521
CONTENTS	527
ABSTRACTS	529

ISTVÁN CSERNICKÓ – HIRES-LÁSZLÓ KORNÉLIA

YOUTH RESEARCH IN UKRAINE AND TRANSCARPATHIA

The study briefly presents research institutes dealing with Ukrainian youth research. The authors describe how the Ukrainian sociology and state define the notion of “youth”. The study presents the most important studies on youth problems and issues. The paper consists of two major parts. The first one briefly reviews research projects on Ukrainian youth, presenting the main topics, and the research institutes that deal with such studies. It discusses the activities of the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine and finds that the research projects of the institution do not pay particular attention to studying the youth. On the other hand, the M. Ptoukha Institute for Demography and Social Studies, which is also part of the Ukrainian Academy of Sciences, provides a comprehensive analysis on youngsters on the basis of statistics and questionnaire surveys. The non-academic related Ukrainian Institute of Social Research carries out research and analysis aimed at young people, including international research projects. We also present the results of a research project carried out by Gorshenin Institute for Non-Profit Analysis and Research Centres focusing on college students and university students. We also report on a survey ordered by the Ministry of Youth and Sports of Ukraine in 2015. The second part of the paper concentrates on the presentation of youth research in Transcarpathia. The research on Hungarians in Transcarpathia was first and foremost related to surveys in the Carpathian Basin aimed at the Hungarian population, such as MOZAIK 2001, 2011, 2016. Other surveys have also been organized and carried out primarily under the guidance of a research institute in Hungary. We also present surveys related to young people living in Transcarpathia, which were carried out by non-Transcarpathian researchers. On a local level, only such types of research can be found that are targeting only certain segments of youngsters. The study is not intended to describe, interpret or analyse the sampling procedures, methodology, results and conclusions of the surveys mentioned above.

A Mathias Corvinus Collegium–Tihanyi Alapítvány elérhetőségei

Cím: 1016 Budapest, Somlói út 51.
Levelezési cím: 1518 Budapest, Pf. 155.
Email: info@mcc.hu
Telefonszám: 06-1/372-0191